

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

ХЕРСОНСЬКИЙ ВІДДІЛ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

ХЕРСОНСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ХЕРСОНСЬКОГО ВІДДІЛУ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

Збірник наукових праць

ВИПУСК 13

ХЕРСОН
2022

УДК 911
Н 34

Затверджено відповідно до рішення
Вченої ради Херсонського державного університету
Протокол № 19 від 30.05.2022 р.

Н 34 **Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства: Зб. наук. праць / [За ред. О. В. Давидова]**
Вип. 13. – Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2022. – 60 с.

ISBN 978–617–7941–83–4 (електронне видання)

Опубліковані результати природничих, суспільно-географічних, соціологічних, геоекологічних досліджень та дослідження в галузі методики викладання географії.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Стоян О.О. – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії, природокористування та ГІС технологій, Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Онойко Ю.Ю. – кандидат географічних наук, доцент кафедри природничих наук, хімії, географії та методик їхнього навчання, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидов О.В. – кандидат географічних наук, доцент (відповідальний редактор);

Мальчикова Д.С. – доктор географічних наук, професор;

Молікевич Р.С. – кандидат географічних наук (заступник відповідального редактора);

Пилипенко І.О. – доктор географічних наук, професор;

Котовський І.М. – кандидат географічних наук, доцент;

Ходосовцев О.Є. – доктор біологічних наук, професор;

Захаров О.О. – магістрант спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) (відповідальний секретар).

Адреса редакційної колегії: 73000, кафедра географії та екології, факультет біології, географії та екології, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон. Тел. (0552) 32-67-17.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Думка редакційної колегії не завжди співпадає з думкою авторів.

УДК 911

© Херсонський відділ Українського географічного товариства, 2022
© ФОП Вишемирський В. С., 2022

ISBN 978-617-7941-83-4

ЗМІСТ

Архіпов Д. С. ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE EARTH В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	4
Боева А. В. НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ САНАТОРІЮ «ГОПРИ» У ГРЯЗЕЛІКУВАННІ.....	7
Давидов О. В., Котовський І. М., Черняков Д. О. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОТОКА ПРОМИВНОГО ГЕНЕЗИСУ	10
Давидов О. В., Чаус В. Б., Холодняк П. А., Іваскевич І. В. СТРАТЕГІЯ ПО ВІДНОВЛЕННЮ БЕРЕГОВИХ ФОРМ РЕЛЬЄФУ ВЗДОВЖ ФРОНТУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА	13
Зайченко Т. О. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ РЕКРЕАНТІВ ПРИ ПОТРАПЛЯННІ ДО НЕСПРИЯТЛИВИХ ПРИРОДНИХ ЯВИЩ В БЕРЕГОВІЙ ЗОНІ ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ В МЕЖАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20
Захаров О. О. СПОСОБИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ НОМЕНКЛАТУРИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ	24
Іваскевич І. В. СТАН БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ ФРОНТАЛЬНОГО БЕРЕГУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА.....	26
Кузмічова К. М. КЛІМАТИЧНІ ЦИКЛИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВИДІЛЕННЯ.....	31
Лозова Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА ХЕРСОН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	38
Плющ С. О., Давидова А. М. ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОРВ В ТІЛАХ АКУМУЛЯТИВНИХ ФОРМ БЕРЕГОВОЇ СИСТЕМИ ТЕНДРА – ДЖАРИЛГАЧ.....	42
Ромсицька Ю. Д. МОРФОМЕТРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА РЕЛЬЄФ ДНА ШТУЧНОЇ ВОДОЙМИ В ВЕХІВ'ЯХ ЛИМАНУ	47
Філончук З. В. ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»	50
Чаус В.Б., Касьянов Є. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕКРЕАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФРОНТАЛЬНИЙ БЕРЕГ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА У 2020-2021 РОКАХ	55
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	59

хімічний склад ґрунтових вод, поповнити знання про рослинний і тваринний світ озера Соляного і його суміжних територій.

Список використаних джерел:

1. Белый П. С. Санаторий «Гопри» / П. С. Белый. – Одесса : Маяк, 1966. – 47 с.
2. Головатий М. В. Проблеми рекреаційного використання бальнеологічних курортів (на прикладі Львівської обл.) / М. В. Головатий // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2014. – Вип. 42. – С. 78–85.
3. Єрмілов В.С. Курорт Гола Пристань / В.С. Єрмілов, В.І. Самойленко – Херсон, 2009. – 100 с.
4. Курорти та санаторії України : Науково-практ. довідник / Б.І Аксентійчук та ін.; [Упоряд. О. П. Тарасенко, В. С. Соколов]. – К.: Фолігрант, 2009. – 428 с.
5. Курортні ресурси України / [За ред. М. В. Лободи]. – К.: ТАМЕД, 1999. – 344 с.
6. Лобода М. В. Лечебные грязи (пелоиды) Украины : Монография. / М. В. Лобода, К. Д. Бабов, Т. А. Золотарева, И. П. Шмакова, Т. В. Богатырева. – К.: КІМ, 2007. – 336 с.

ДАВИДОВ О.В.¹, КОТОВСЬКИЙ І.М.¹, ЧЕРНЯКОВ Д.О.²

¹Херсонський державний університет,

²Чорноморський біосферний заповідник НАН України

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ПРОТОКА ПРОМИВНОГО ГЕНЕЗИСУ**

Вступ. Берегові системи бар'єрного типу поширені вздовж 13% берегів Світового океану [6, 7]. В межах відповідних систем періодично виникають і з різною тривалістю функціонують специфічні протоки промивного генезису, які з'єднують відкриті акваторії морів та океанів з лагунами, лиманами, затоками та іншими акваторіями, що розташовуються з тильного боку бар'єру.

Відповідні протоки виконують функцію природних коридорів, за якими здійснюється обмін водними масами, прибережно-морськими наносами та різними живими організмами між суміжними водоймами. Протоки також мають важливе значення для життя населення приморських територій, яке використовує їх у навігаційних цілях [3, 4].

Аналіз понятійного та термінологічного різноманіття. Для позначення утворень промивного генезису, які формуються в умовах припливно-відливних коливань, у спеціалізованій науковій літературі використовуються терміни *inlets*, *tidal inlets*, *entrance*. Слід зазначити, що поряд з термінологічним розмаїттям, має місце і понятійне.

В «A Glossary of Coastal Engineering Terms» [1], при визначенні поняття промивних утворень наводиться кілька визначень:

«Inlet - 1) Короткий вузький водний шлях, який з'єднує затоки, лагуни або подібні водойми з відкритими просторами морів та океанів. 2) Морська протока (або іншого водного простору), яка є довшою у порівнянні з її шириною та на значну відстань поширюється в напрямку суходолу.

«Tidal inlet - 1) Природний прохід, який підтримується припливним потоком. 2) Протока, або будь-який вхідний отвір, в якому проявляються припливні та відливні коливання.

У "Jūros krantotyros terminų žodynas" [5], для визначення поняття протоки промивного генезису, використовувалися як загальні, так і конкретні приватні визначення:

«Inlet – вузький водний прохід через косу чи будь-яку іншу берегову перешкоду» (с. 53).

«Entrance, inlet – вхід або прохід, який дає можливість зайти у водойму, що лежить за береговою перешкодою (коса, кораловий риф)» (с. 90).

«Inlet – відносно вузький та часто змінюючий своє положення прохід (протока) через берегову перешкоду, за якій відбувається приплив і відлив морської води в лагуну чи затоку під час припливів або вітру» (с. 119).

У спеціалізованому виданні «Beaches and coasts» [2] наведено лише визначення поняття tidal inlet: «це отвір у береговій лінії, через який вода проникає до суходолу, забезпечуючи таким чином зв'язок між океаном та затоками, лагунами, а також системами боліт і осушок. Основний канал припливного отвору підтримується припливними течіями» (с. 412).

У публікаціях присвячених береговим системам бесприливних морів, назви та визначення понять проливів промивного генезису, а також мають певне різноманіття та формують лише загальне уявлення. У словнику Щукіна І.С. [9], представлені терміни мають наступні значення:

«Проран - 1) Частина русла річки, не перекрита гідротехнічним спорядженням, служить для пропуску води при будівництві гідровузла та закривається після закінчення його будівництва. 2) Отвір у тілі земляної греблі під час прориву її водним потоком. 3) Вузька протока в косі, міліні або спрямлена ділянка річки, що утворилася при прориві її під час повені» (с. 363).

«Прорва – 1) Нове русло, що утворюється в шийці меандри. 2) Новий рукав у дельті річки. 3) Місце розмиву піщаної коси» (с. 364).

У термінологічному довіднику «Морська геоморфологія: берегова зона, процеси, поняття, визначення» [8] для позначення промивних утворень використовуються різні назви з узагальненим визначенням: «Проран, промоїна, прохід – це проливи з моря в лагуну через береговий

бар або у бухту через пересип. В деяких випадках вони утворюються в результаті часткового розмиву пересипу або вільної акумулятивної форми. Міграція проранів, їх поява то в одному, то у іншому місці, з подальшим їх закриттям, можуть сприяти зрушенню у бік суші ділянки бару або пересипу і до насування їх відкладів на дно лагуни».

Визначення поняття протока промивного генезису. Відповідно у науковому світі існує термінологічне та понятійне різноманіття, що не дозволяє сформулювати коректне узагальнююче визначення поняття протоки промивного генезису, яке могло б використовуватися в різних наукових школах. На підставі аналізу існуючих в спеціалізованих публікаціях визначень, а також матеріалів багаторічних польових досліджень, ми вирішили в якості дискусії запропонувати наступне визначення поняття:

«Протоки промивного генезису – це морфологічні елементи берегових систем, що мають вигляд отворів тимчасового характеру, які з'єднують відкриті простори океанів і морів, з більш-менш відокремленими затоками, лагунами, естуаріями, лиманами та приливними осушками, які генетично обумовлені складною взаємодією штормових хвиль течій, приливних, метеорологічних та річкових коливань рівня».

Висновки. Запропоноване нами у роботі визначення протоки промивного генезису є узагальнюючим. Воно відображає лише наш погляд і розуміння даних утворень як морфологічних елементів берегових систем, тому це визначення дискусійне і підлягає обговоренню.

Список використаних джерел:

1. Allen R. H. A Glossary of Coastal Engineering Terms. 1972. <http://resolver.tudelft.nl/uuid:f955c5ab-9ffe-4e35-b60f-eeb64a3efbac>
2. Davis R., Fitzgerald D. Beaches and Coasts. – Blackwell Publishing, 2004 - 432 p.
3. Davydov O., Karaliūnas V. Historico-cartographic analysis of forming the washout formations in the coastal systems of non-tidal seas. Jūros ir krantų tyrimai 2020 : 13-oji nacionalinė jūros mokslų ir technologijų konferencija : konferencijos medžiaga : 2020 spalio 7–9 d., Klaipėda. Klaipėda : Klaipėdos universitetas. 2020. - p. 46-49. ISSN 2669-2147. eISSN 2669-2147.
4. FitzGerald D., Buynevich I. Tidal Inlets / Finkl C., Makowski C. (eds) Encyclopedia of Coastal Science. Encyclopedia of Earth Sciences Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-48657-4_316-2
5. Gudelis V. Jūros krantotyros terminų žodynas. - Vilnius: Academia, 1993. – 408 p.
6. Stutz M., Pilkey O. Open-ocean barrier islands: Global influence of climatic, oceanographic, and depositional settings //Journal of Coastal Research. – 2011. – 27(2). – p. 207–222.

7. Леонтьев О.К., Никифоров Л.Г. О причинах планетарного распространения береговых баров // Океанология. – 1965. - Т. V. – Вып. 4. – С. 653-661.
8. Морская геоморфология: Терминологический справочник. Береговая зона: процессы, понятия, определения. Зенкович В.П., Попов Б.А. (Ред.). – Москва: Мысль, 1980. – 280.
9. Четырёхязычный энциклопедический словарь терминов по физической географии / Щукин И.С. (ред.). - Москва: Советская энциклопедия, 1980. – 706 с.

ДАВИДОВ О.В.^{1,2}, ЧАУС В.Б.², ХОЛОДНЯК П.А.², ІВАСКЕВИЧ І.В.¹

1 Херсонський державний університет;

2 Національний природний парк «Білобережжя Святослава»

СТРАТЕГІЯ ПО ВІДНОВЛЕННЮ БЕРЕГОВИХ ФОРМ РЕЛЬЄФУ ВЗДОВЖ ФРОНТУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Вступ. Вздовж фронтального берегу Кінбурнського півострова поширена специфічна берегова система із взаємопов'язаними складовими елементами[6]. Специфічність системи зумовлена наявністю вздовж всього її фронту виключно піщано-черепашкових наносів, які представляють собою дуже вразливі до руйнування та надзвичайно динамічні осадові породи [4, 5].

У природних берегових систем, що перетворюються в результаті активної туристичної діяльності, втрачається здатність до саморегулювання і реалізації адаптивних зв'язків із зовнішнім середовищем та вони стають залежними від людини. Вздовж всієї берегової зони півострова формуються локальні ландшафтні комплекси різного рівня антропогенної трансформації, особливо в місцях розміщення рекреаційних пунктів (РП) та дільниць (РД). Такі цінні приморські території, відповідно до вимог Положення про національний природний парк, підлягають як моніторингу, так і відновленню, у разі коли ці зміни досягають критичних показників.

Наведені літологічні умови фронтального берегу, а також його просторове відношення до різного рівня природоохоронних установ, зумовляють проведення в його межах берегозахисних заходів, але вони повинні мати лише екологічне спрямування [10].

Засади екологічного берегозахисту. Основні умови екологічного берегозахисту [2, 7]: